

Herkes kendi bildiği yoldan kaçmak ister

(Paul Nizan neden öfkeliydi?)

Yazan: Emre Caner

Bir öğrenci yurdu odası. Muntazaman toplanmış iki yatak. Bir çalışma masası; üzerinde kağıtlar, kalemler, pipolar, çerçeve içinde bir fotoğraf... Etrafta dağınık halde kitaplar, şarap şişeleri... Ve bir gramofon. Müzik çalmaktadır. (Lucienne Boyer, Parlez moi d'amour.) Anlatıcı iskemleye oturur, kitap ve kağıtlarla meşgul olur bir süre. Ardından müziği durdurur, ayağa kalkıp sahnenin merkezine yerleşir. Sesinde öfke tonlaması vardır.

“Ben de 20 yaşında oldum; kimse bana yaşamın en güzel çağı budur demesin.” Anlamışsınızdır; daha ilk cümleden itibaren size huzurlu bir öykü vaat etmiyorum. Nasıl mutlu olabilir ki insan 20 yaşındayken. Sonraki yaşların daha güzel olacağına inandığım için değil; 20 yaşın bir boka benzemediğini bildiğim için söylüyorum bunu. Masum bir huzur arıyorsanız beni hiç sevmeyeceksiniz. Ben razı gelemeyen, böyle iyiyim diyemeyen bir adamım. Beni tanımanın yolu öfkemi anlamaktan geçer. (*Yumruk yaptığı eliyle diğer elinin avcuna vurur.*) Sıcak su banyoları, kaplıcalar, yumuşamış etler, pembeleşmiş ciltler seviyorsanız benim yüzüme bile bakamayacaksınız. Çünkü tepeden tırnağa kir, pas ve terim ben.

Çocuklar dolabın arkasına saklanırlar ya da yatağın altına girerler. Ama görüyorum yetişkinler de saklanıyor. Sevmedikleri bir işe kendilerini adanarak saklanıyorlar. Evlenerek. Kiliseye giderek. Kabul ederek. Uyum sağlayarak. Kendinden emin olarak saklanıyorlar. Kaybetmekten korkarak. Sessiz kalarak... İşte böyle böyle saklanıyorlar. Bir gün ortaya çıkma zamanı geldiğindeyse, buna cesaret edemiyor hayatı boyunca saklanan insan. Yok olduğu yerde, kalakalıyor.

İşte ben buradayım. Saklanmıyorum. Adım Paul Nizan. Size bütün hikayemi anlatacağım. Mahremiyete inanmam. Ya da şöyle söylemeliyim: İnsan yaptığını kendisine kabul ettirmişse başkalarından gizlemesine ne gerek var?

Masanın kenarına oturur. Eline fotoğraf çerçevesini alır. Ona dikkatlice bakar ardından da çerçeveyi izleyecilere doğru kısa bir süre tutar. Siyah beyaz yıpranmış fotoğrafta genç bir adamın silüeti görünür.

Babam. Bu fotoğraf çekildiğinde benim yaşlarımda olmalı. Oğlu anlamak için babayı, babayı anlamak için de onun babasını bilmek gerekir. Bu böyle sürer gider. Ama merak etmeyin size aile şeceremi anlatacak değilim. Babadan oğula geçenlerden çok geçmeyenlerle ilgilenirim ben. Büyük büyük babam nüfus sayımında sayılmayan, seçimlerde seçmen olamayan, kısacası resmi yaşamda yaşamış kabul edilmeyen bir köylüydü. Devlete okkalı bir vergi verecek gelire sahip olmadığı için, devlet de ona hiçbir vatandaşlık hakkı

vermemiştir. Babamın babası ise demiryollarında biletçiydi. Basılı kağıdı okuyabilir ama el yazısına hiyerogliflere bakar gibi bakardı. Büyükbabam oğluna dünya malı bırakmamıştır. Dahası ne bilgelik ne de saygı vardı soyadımızda. Herhangi bir okulun yıllığında bir fotoğraf olarak yer almamıştır büyükbabamın yüzü. Ama çok basit bir ders vermişti kendi oğluna. Benim gibi olursan, benim gibi olursun demiştir her gün. Babam babasının kaderinden kaçmakla yükümlüydü. Ama o da genç yaşında bir demiryolu işçisi olup çıktı. Mesleki kader bir sonraki kuşağa aktarılmıştır.

Bizim oralarda nesillerden beri kasaplık eden, çilingir veyahut marangoz olan aileler vardır. Tabii doktorlar, belediye reisleri ve sanayiciler de mesleklerini oğullarına devretmekte ustadırlar. Bizim ailede ikinci kuşak da demiryolcu oldu. Ülkeyi demir ağlarla örmenin haklı gururu babamı kesmemiş olacak ki ve laf aramızda ömrü boyunca işçi kalmaktan utanacağını anlamış olmalı ki babam mühendis olmaya karar verdi. Kafası çalışıyordu, sanat ve teknik okuluna girmeyi başardı. Ve sonunda mühendis de çıktı. Ama demir yolu mühendisi! Babasından çok da uzağa gidememiştir anlayacağınız.

Çağımız mühendislik çağıydı. Bu hesap, kitap, ölçü, düzen ve verimlilik adamları çağımızın ruhunu yansıtmaktaydılar. Tutku ve duygular başka bir mana alemine ait gibiydi onlar için. Çoğu zaman gres yağı kokan babamın yemek masasındaki en eğlenceli hali trenin intihar eden birine çarptığı anda çıkarttığı sesi taklit etmesiydi. Önce gıcırtilı bir fren sesi, ardından da puhhhhh... Neticede intihar intihar edenin kabahatiydi. Babam için yeryüzünde meydana gelebilecek en berbat olay bir trenin durduk yere raydan çıkmasıydı. Kaza anı, mühendis aklının yenilgisiydi çünkü... Babamın tüm dünyası çalıştığı fabrikadan ibaretti. Ne hükümetin düşmesi ilgilendirirdi onu ne de işlenen bir cinayet. Ne sel ne kuraklık ne de bolluk bereket umrundaydı. Mühendislik yaptığı o uzun yıllar boyunca kendi varoluşu üzerine beş saniye bile düşündüğünden şüpheliyim. Hayatın anlamı ne? Hayatın anlamsızlığının kaynağı ne? Benim tek mümkünüm bu yaşadığım hayat mı? Böylesi sorularla uğraşmaya zaman bulamaz, bu soruları cevaplamayı göze alamayan insan.

Her neyse! Babamın işyerleri değişiyordu, yaşadığımız kasabalar, şehirler sürekli değişiyordu. Terfiler aldı. Başmühendis oldu, maaşı arttı, evlerimiz git gide büyüdü. Ama annem hep mutfaktaydı. Aynı yemekleri yapıyor, saçını aynı biçimde topluyor, hep aynı tanrıya hep aynı duaları ediyordu. Küçük yaşlarda anlamıştım; erkeklerin bir hayatı vardı, kadınlarınsa yalnızca görevleri... Babam kağıt parçalarına ev bütçeleri çiziktirmeyi bıraktı; artık bankadaki birikimlerini

hesaplıyordu. Sonunda bekleme odası olan bir eve taşındık ve bir de hizmetçimiz oldu. Eve gelen konukların önce bekleme salonuna alınması onların rahat etmesi için değil; ev sahibinin kudretini idrak etmeleri için bulunmuş bir adetti. Ardından sağa sola özenle yerleştirilmiş gösterişli tablolara, vazolara ve aynalara kaçamak bakışlar atabilmeleri için konuklara kısa bir bekleme süresi hediye edilirdi. Bizim aile yadigarı böyle eşyalarımız olmadığından babam onları bir antikacıdan satın almıştı. Mütevazı bir aile için şatafatlı bir geçmişe sahip olmanın en kolay yolu buydu.

Sınıfsal olarak yükseldiğimiz böylece tescillendi! (*İronik vurgu.*) Dahası da var. Son moda koltuk takımları ve yemek masası sipariş edildi. Piyano ilanlarına bakıldı ama evde piyano çalacak kimsenin olmadığı fark edilip bu pahalı alışverişten son anda vazgeçildi. Yoksa o iş üstüme kalacaktı! Küçük burjuva kaygılar neticesinde ailemizin, evimizin ve geleceğimizin güvenliğini sağlayan yeni sigorta poliçeleri de satın alındı. Ne olur ne olmazdı!

İşte ideal düzen!

En altta olmamanın sonsuz gururu ve daha da yükselmenin bitmez tükenmez umudu yaşıyordum babamı. Kendi babasının kaderinden büsbütün sıyrılmıştı. Ben de bu sayede bir işçinin oğlu olmaktan kurtulup bir mühendisin oğlu olarak yaşamaya başladım. Bu ikisi arasındaki farka inanamazsınız. Bir işçinin oğlu işçi olabilir; bu yapışkan kader sessiz bir yenilgiyle kabullenilir. Ama bir mühendisin oğlu ne yapıp edip babasını geçmek zorundadır. Hiç olmazsa onu yakalamalıdır. Bunu oğuldan çok baba ister. Babanın ölümsüzlüğü burada gizlidir.

Yatağa uzanır, ellerini yastık yapıp ensesinde kenetler...

Ben doğmadan, küçük kız kardeşim 6 yaşındayken ölmüş. Annem ile babam bu nedenle bana çok bağlanmak istemediler. Çocukken 6 yaşına kadar ölmezsem bir daha hiç ölmeyeceğime inanmıştım. Herkesin bir gün mutlaka öleceğini kavradığım andan itibaren bu işin 6 yaşında olmayacağını 30 belki de 40 gibi çok ileri yaşlarda gerçekleşeceğini anlayıp rahatladım...

Ayağa kalkar.

Büyük Savaş başladığında 9 yaşındaydım. Birdenbire her şey değişti. İşçiler, köylüler, zanaatkarlar, pazarcılar ve de işsizler asker oldu. Her yer asker doldu. Duvarlardaki kankan dansı afişlerinin üzerleri renksiz seferberlik çağrılarıyla kaplandı. Şanlı milletimiz, yenilmez ordumuz, parlak geleceğimiz

(*Abartılı hamaset vurgusu*) gibi büyük kelimelerin yazılı olduğu bu afişler, biz çocuklar için kankan dansçılarının bacaklarını gördüğümüz renkli resimler kadar heyecan vericiydi. Bir önceki savaşın unutulmuş ölüleri, hatta ondan önceki savaşların daha da unutulmuş ölüleri birdenbire hatırlanmaya başladı. Mezarlıklar çiçeklerle doldu. Ölmüş olup da kahraman olmayan yoktu! Bok yoluna ölen hiç yoktu! Sokakta karşılaşan insanlar birbirlerine asker selamı vermeye başladılar. Üç kişi biraraya gelse vatansever söylevler atılıyor; yeneriz, ezer geçeriz, yok ederiz... kadehler kahramanlık şarkıları eşliğinde tokuşturuluyordu. Fabrikalar ve okullar milli marşla açılıyor, akşamcı meyhaneleri ve kerhaneler milli marşla kapanıyordu! Gazetelerin birinci sayfasında bayraklar dalgalanmaya başladı. Aykırı sesler hemen vatan haini diye damgalanıyordu. Hain, hain, hain... (*Gitgide fısıltıya dönüşen bir sesle.*)

“Alman işçisi ile Fransız işçisinin birbirini öldürmek için hiçbir nedeni yoktur,” (*Gür bir sesle ve bir hatip beden diliyle*) diyen Jean Jaures’i bir lokantada vurup öldürdüler. Hemen ertesinde savaşa doğru giden ilk trenler kalkmaya başladı. İstasyonlarda kalabalıklar, alkışlar, detone olmuş marşlar ve sadece mendillerin gördüğü kuru gözyaşları vardı. Her sabah karanlıkta kalkıp çalıştıkları kömür ocaklarına giden madencilerin yüzleri gibiydi savaşa giden askerlerin ifadesi. Ne mutluluk ne huzur! Anlamsız bir görev hali. Medeni bir savaş olacak deniyordu. Bir ay geçmeden ilk medeni ölüler geri geldi! Frıncının oğlu, otelci madamın kocası, belediye başkanının subay kardeşi... Neyse ki onlara mezarlığın en süslü köşesi ayrılmıştı!

Bir savaş vardı dışarıda babam cepheye gidemeyecek kadar yaşlıydı, bense savaşamayacak kadar küçüktüm. Annem her zamanki gibi kendi dünyasında; görev başındaydı. Tıpkı karşı tarafın anneleri gibi aynı tanrıya “bizi zafere ulaştır” diye dua ediyordu. Savaşı son baskı gazetelerden ailecek takip ediyorduk. Almanlar geri çekiliyordu, biz ilerliyorduk ama ne hikmetse savaş hep aynı yerde cereyan etmeye devam ediyordu. Siper savaşları veriliyordu, muzaffer ordumuz galibiyete çok yakındı ama bu arada zehirli gazlar askerlerimizin yüzünü yakıyor, soluğunu kesiyordu. 20 kilometre uzaktan atılan bir top mermisi 20 adamı bir anda parçalara ayırmayı başarıyordu... Gerçekten de çok medeni bir savaş oluyordu! 3 ay filan sürer demişlerdi; zafer yılbaşına kadar gelecekti. Paskalyaya kesin, olmadı mı yaza kadar tamam bu iş! Gazeteyi bi açıyordunuz zafer öbür noele ertelenmiş. Hani Paskalya? Sonra ağustos, ondan sonra da bir dahaki noel deniyordu...

Bir kadeh şarap doldurur, önce koklar ardından bir yudum içer. Soluklanır. Yılgın bir sesle konuşur.

Babam bir akşam fabrikadan eve ihtiyar bir adam olarak döndü. Ertesi gün işe gitmedi. Daha ertesi gün de. Yıllar boyunca sadece işe giden bir adam için işe gitmemek yok olmak demektir. Neler olduğunu sonradan öğrendim. Çalıştığı fabrikanın ürettiği mermiler milimetrik bir hata yüzünden toplara yerleştirilememiş. Eee, ne var bunda diyebilirsiniz. Bu basit hata, düzeltilebilir. Ama babam aleyhine bir dava açıldı ve sabotajcılıkla suçlandı. Bizim ülkemizde işler böyle yürür! Hain, hain, hain... (*Gitgide fısıltıya dönüşen bir sesle.*) Tamam, babamın savaş öncesi barış yanlısı gazeteleri okuduğuna tanık olmuştum ama tüm küçük burjuvalar gibi o da savaş başladığında milliyetçi rüzgarlara direnmeden teslim olmuştu. Onunla beraber sokaklarda yürüdüğümde, konu komşunun hep babam hakkında konuştuğunu fark ederdim. Herkes yüzüne karşı soğukça gülümser ve ona selam verirdi. Ama ardından hemen fısıldaşmalar başlardı. Sabotajcı, casus, hain... Babamın gözleri hep yerde olduğu için arkasından edilen lafları duymadığına inanmıştım. Savaş babamı böyle yaraladı...

Yıllar geçiyordu ve artık kimse bu savaşın bir sonu olabileceğine inanmıyordu. İnsanlar ölüyordu. Vurularak, yanarak, zehirlenerek, parçalanarak... Marangozlar masa, sandalye, dolap yapmayı bırakmış tahta bacak işinde uzman olmuşlardı. Parmakları oynayan eller yapanlar bile vardı. Genç kızlarsa boş oturmamış hemşire olmuşlardı. Bacağı kesilen bir askerin gözlerine ameliyat sırasında nasıl bakılması gerektiğini anlatıyorlardı birbirlerine. Sanki ablak suratları o acıyı bastırabilecekmiş gibi! Tımarhaneler gövdeleri titreyen, eli kolu tutmayan askerlerle dolmuştu. Onlar için “numaracılar” denirdi. “Korkak numaracılar!” Şimdi posttravmatik stres bozukluğu diyor psikiyatrlar. Her neyse, savaşı kim kazanacak sorusu gündemden düşmüş, bu delilik ne zaman son bulacak sorusu açık açık dillendirilir olmuştu.

Benim aklıma takılansa çok daha basit bir soruydu: Tanrı bu kadar kötülüğün olmasına nasıl izin veriyor? Olan bitene karıştıyorsa da karışmıyorsa da... Nasıl izin veriyor? (*Son üç cümle tane tane konuşarak, sitem ederek, bağırarak, ellerini iki yana açıp yukarıya bakarak...*) İşte hayatımda sorduğum ilk felsefi soru buydu. Annemle babamın, okuldaki öğretmenimin, hatta kilisemizin papazının bu soru karşısında nasıl kekeleyişini dün gibi hatırlıyorum: Eee, tanrı, tanrı bizi sınıyor, eee, tanrı, ee, tanrı günahlarımız için

bizi cezalandırıyor... Sınarken cezalandırıyor, cezalandırırken sınıyor!
(Söylediğine kendisi bile inanmayan birinin tedirgin sesiyle.)

Paris'in 200 küsur kilometre kuzeydoğusunda Allahın belası bir yerde cephe çamura saplanmıştı.

Eline bir defter ve kalem alır bir garson gibi ayakta hızlıca hesap yapar.

Bizler gazete kağıtlarından zafer haberleri okurken 10 ayda 300 bin kişi öldü. Ayda 30 bin eder. Günde 1000 kişi. Aaa ne kolaymış hesaplamak! Günde 1000 kişi ölüyormuş tek bir cephede...*(Kısa bir suskunluk.)* Ve bir sabah kalktık ki savaş bitmiş. *(Donuk bir sesle.)* Dediklerine göre biz kazandık. En çok şamata yapanlar ailelerinden kimseyi kaybetmeyenlerdi...

Babam çökmüş ve yaşama sebebini yitirmişti. Fabrikasını, işçilerini, trenlerini hatta kazalarını bile kaybetmişti. Tüm hayatı şirketin tuttuğu personel dosyasında yazılıydı. Ne zaman işe başladı, ilk terfisini ne zaman aldı, maaşı yıl yıl ne kadar arttı, sonra da işine nasıl son verildi... İşte babamın eksiksiz biyografisi! Üstüne tek bir cümle bile eklemek ne kadar da zor... Bahçe işlerinden anlamıyordu. Kahve köşelerinde pineklemekten hoşlanmıyordu. Roman okumayı gereksiz buluyordu. İşten arta kalan zamanlarda ne yapılıp hiç bilmiyordu. İş yoksa kendisi de yoktu. Babamın en çok bu halini hatırlıyorum. Hareket edemeyen paslı bir piston gibiydi. Ve daha beteri bu halinden utanıyordu. Babam ne zaman ortadan kaybolsa annem beni "çabuk babanı bul, bu sefer kesin kendisini öldürecek," diyerek yataktan kaldırırdı. Çoğu zaman babamı gece yürüyüşlerinde bulurdum veya bir meyhanede öylece otururken... Kendini öldürmeyi ertelediği için ona sımsıkı sarılmak isterdim.

Masanın üzerinde duran fotoğraf çerçevesini küçük bir dokunuşla devirir.

Benim de babamın kaderinin dışına çıkma zamanım gelmişti. Taşradaki öğretmenimin tavsiyesiyle Paris'in en iyi okullarından birine kabul edildim. Zeki bir öğrenciydim doğrusu. Bahtım açıktı annemin dediğine göre. Kim bilir bir doktor hatta bir kamu yöneticisi olabilirdim. Babam beni Paris'e uğurlarken kulağıma eğilip "sakın frengi kapma," dedi. Annemin derdiyse başkaydı: "Tanrıyı unutma ve sakın komünist olma!"

Gözlük takar, kravatını bağlar, saçlarını ıslatıp özenle yana tarar. Bunları yaparken konuşmaktadır.

14 yaşındayken okulda bir çocukla arkadaş oldum. Hepiniz tanırsınız onu. Beni hiçbiriniz tanımazsınız ama onu hepiniz tanırsınız. (*Kafasını hınzırca sallar.*) Bahse girerim en az bir kitabı vardır evinizde. Nasıl çirkin bir çocuğu anlatamam size. İlahi adaletsizliğin kanıtı bir çirkinlik! Kısa boylu, şaşılı... Benim de gözlerimde kaymalar vardı ama hiç olmazsa boyum posum yerindeydi. Aynı yıl doğmuştuk. İkimiz de kemik çerçeveli siyah gözlükler takıyorduk ve saçlarımızı aynı tarafa tarıyorduk. Kıyafet konusunda hep beni taklit ederdi.

Giyinmeyi bitirir, seyirciye bakar.

Adı Jean Paul Sartre'dı. (*Nizan ile Sartre'ın okul fotoğrafı arka plana yansır. Resim1*)

Ergenliğe onunla beraber girdik. Şarabı da kadınları da birlikte keşfettik. (*Birkaç saniye düşünür.*) Bu kadınları keşfetme meselesini lafın gelişi öylesine söylediğimi itiraf etmeliyim. Dudaklar, dizler ve memeler konusunda küçük deneyimlerimiz olmuyor değildi. Ama keşiflerimiz bu bölgelerle sınırlıydı. Dünya konusunda da daha ileri gidememiştik henüz. Olan biteni anlamak istiyorduk. Yunanlı filozofların ne düşündüğünü, Latince okumayı ve Descartes'i çabucak öğrenmiştik. Ama sokaktaki sütçünün akşam yemeklerinde karısıyla ne konuştuğunu bilmiyorduk. İşçi sınıfından genç bir kızın hayallerini bilmiyorduk. Kendimizi kendimiz yapmak istiyorduk ve bizi bu işten alıkoyan güçlere karşı öfke duyuyorduk. Tanrıya inanmayı da Sartre ile aynı anda bıraktık. Bana kan kardeş olmayı önerir gibi üstün insan olmayı önerdi. Ben de kabul ettim. Tam tersi de olabilir. (*Duraksar.*) Belki de ben ona önermişimdir. Orasını tam hatırlamıyorum. Ama sonuçta el sıkıştık; üstün insanlar olduk! (*Olabildiğince doğal bir sesle söyler.*)

Sartre ile iki kişilik yeniyetmeler çetesi kurmuştuk. Aslında bize katılmak oldukça kolaydı. Tek bir kuralımız vardı: Vatana, millete ne kadar kutsal varsa hepsine ana avrat sövecektiniz! Ve bunu yüksek sesle yapacaktınız. Ama Sartre ile benden başka bunu yapan olmadığı için hep iki kişi kaldık. (*Güler...*) Ha bu arada unutmadan söylemeliyim: Sartre 20. yüzyıla damga vuracak varoluş felsefesini de benim sayemde keşfetti. Hatta şöyle demeliyim: Sartre'ın özgürlük felsefesi benim "şeyim" sayesinde ete kemiğe büründü. (*Sırtarak, elleriyle cinsel organını gösterir.*) Evet doğru duyduunuz, benim şeyim! Durun nasıl olduğunu size anlatayım. Sanıyorum liseyi bitirdiğimiz yıldır. Bir doktora gidip sünnet olmak istediğimi söyledim. Doktor "neden" diye sordu. Ne Yahudiydim

ne de Müslüman. İşeme sorunum da yoktu. Param var ve bunu istiyorum dedim. Doktor kararlı olduğumu gördü ve bu işi oracıkta halletti. O halde Sartre'ın yanına dönemeyeceğimden ucuz bir oda tutum kendime. İki gün boyunca orada kanlı sargılar içinde yattım. Üçüncü gün okulun yurduna döndüğümde Sartre'a olanları anlattım. Bu eylemim karşısında şaşıtı kaldı. Ben de muhatap olduğum neden sorusuna doğru düzgün bir cevap veremiyordum. Ama neden sorusuna cevap verememem, bu işten benim sorumlu olmadığım anlamına gelmiyordu. İsteyen bendim, karar veren bendim, yapıp eden bendim. Sartre da şöyle düşündü: "Eğer insan bu odadan çıkıp nedensiz yere şeyinin ucunu kestirebiliyorsa, eylemlerinde özgür demektir."

Sahne kararır. 1920'lerin modası golf pantolonu giyer, kafasına da bir kasket takar. Sahne aydınlandığında, gramofon çalmaktadır. (Louis Armstrong, Once in a While.) Bir süre caz müziğiyle dans eder. Ardından dans etmeyi bırakmadan ve müziğin sesini bastırmaya çalışarak konuşmaya başlar.

1920'li yıllarda 20'li yaşlarda olmanın ne anlama geldiğini size anlatamam. Başka türlü giyiniliyordu. Başka türlü dans ediliyordu. Başka türlü sevişiliyordu. Kadınlar yerleri süpüren elbiselerinden nihayet kurtulmuşlardı. Kısacık kestirdikleri saçlarıyla bizi deli ediyorlardı. Hız çağında yaşıyorduk. Ford fabrikasının montaj hatlarında işçiler günde 4 bin araba üretiyorlardı. 4 bin araba! O hantal 19. yüzyıl bu sefer gerçekten bitmişti.

Kısa bir süre tekrar dansa odaklanır. Ardından durur ve nefes nefese anlatmaya başlar. Müzik sesi artık derinden gelmektedir.

Savaştan sonra İspanyol gribi, savaştan beter kırdı geçirdi milleti. Bizler hayatta kalmayı beceren genç kuşaktık. Yaşama delicesine sarıldı insanlar. Hatta bokunu çıkardılar. Caz kulüpleri, çılgın danslar, içki, uyuşturucu, özgür seks... Yıllar boyunca her an öleceğimizi düşünmüştük. Savaştı, hastalığı, açlıktı... Ben de kendi adıma acayip bir ölüm tasarlamıştım. Kalp krizi, kanser, İspanyol gribi filan olmazdı. Patlamalı, boğulmalı, çarpışmalı, düşmeli bir ölüm! Son saniyelerimde korkuyla karışık sonsuz bir serüven duygusunu tatmak isterim. Ama hepsi geride kalmıştı. Önümüzde bizi bekleyen şey sadece yaşamaktı. Serseriler ve bohemler gibiydik; yarımı düşünmeyi bırakmıştık. Gelecek vaatlerine zaten herkesin karnı toktu. Şimdiyi tutkuyla istiyorduk. Dolayısıyla güzel günlerdi!

Müzik tamamen kesilir.

Liseden sonra ülkenin en iyi yüksel okuluna girdim. Bütün Fransa'dan bir avuç öğrenci başarmıştı bunu. Tabi ki biri bendim. Bir diğeri de Sartre'dı. Adam peşimden gelmeyi sürdürüyordu. *(Bıçkın bir tavırla söyler.)*

Barkovizyona Nizan ile Sartre'in birlikte olduğu bir fotoğraf yansır. Anlatıcı fotoğrafı eliyle gösterir ve kahkahalar atar.(Resim 2)

Şu halimize bakın. Söylemeye gerek yok, yakışıklı olan benim! Artık yeni evimiz Ulm Sokağı'ndaki Ecole Normale Superieure idi. Burası bir yüksek öğretmen okulu. Fransız Devrimi'nden sonra Cumhuriyet'in ihtiyaç duyduğu yeni öğretmenleri yetiştirmek üzere kurulmuş. Bu okulun fizikçileri, kimyacıları durmadan nobel ödülü kazanır, matematikçileri Fields madalyasında dünya lideridir. İdari bölümlerden mezun olanlarsa devleti ve o çok mağrur şirketleri yönetirler. Bizse felsefeciydik. Felsefe deyip geçmeyin ha, geleneksel olarak en üsttekiler bizlerdik. Açık söyleyeyim kibirli ve basbayağı küstahtık... Gerçi bu okuldaki her öğrenci biraz öyleydi ama benim züppeliğim başka bir nedenden kaynaklanıyordu. Ben bu okulu gülünç buluyordum. Ayrıcalıklı olmanın getirdiği tiksinti ve paçayı kurtarma garantisinin verdiği utanç beni okuldan daha ilk gün soğutmuştu. Babamsa müthiş gururlanmıştı felsefeci bir oğlu olacağı için. Çünkü tek kelime bile anlamadığı felsefenin, sadece zengin çocuklarına özgü bir boş zaman uğraşı olduğunu düşünüyordu!

Bizim okulun bulunduğu bölgeye Pantheon'un gölgesi düşer. Hangi köşeyi dönerseniz dönün ölümsüz varlıkların ebedi istirahatgahı olan Pantheon heyhula gibi karşınıza çıkar. *(Bedenini bir canavar gibi genişletir, kollarını havaya kaldırır.)* Bizim gibi genç insanlar için umut kırıcıydı bu dinsiz kilise. *(Bedeni sönümlenir.)* Düşünsenize yanı başınızda Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Victor Hugo, Emile Zola sonsuz uykusunda. Ezerlerdi sizi. Kendinizi fani hissederdiniz. Ama Sartre benim gibi değildi. O sanırım Pantheon'a gömülmeyi hak edecek bir şeyler yapacağına inanmıştı. Bir keresinde Sartre'a “ne olmak istiyorsun” diye sorduğumda “hem Spinoza hem Stendhal” diye cevap verdi. Ne mütevazılık ama! *(İmalı bir gülüş.)* Bana kimseyi bırakmamıştı! Bir taşra lisesinde felsefe öğretmeni olmamız istenecekti okul bitince. 20 yıllık öğretmenlik deneyiminden sonra kimsenin okumayacağı bir felefe kitabı da yazardık. Ben herhalde Epikür üzerine yazardım. Sonrasındaysa emekliliğe kaç yıl kaldığımı hesaplamaya başladık...

Ne yapıp edip böylesi bir kariyerden kaçmalıydık. Ben bu köhnemiş eğitim sisteminde öğretmen olmak istemiyordum. Devletin felsefeci olmak

istemiyordum. Genel ahlakın düşünürü olmayı hiç istemiyordum. Sartre ise bana şöyle derdi: “Ya kralcı olacaksın ya komünist.” Haklıydı, ölçülü olmak bana göre değildi.

Düzene topyekün karşıydık. Kurumların içinde varolamazdık. Dedim ya öğretmen olamazdık. Devlet dairelerinde çalışamazdık, memur olamazdık. Planlanmış, adım adım belirlenmiş bir hayatı başarı diye önümüze koyan düzen bizi boğuyordu. Düzen, düzen, düzen... Kamu düzeni, savaş düzeni, piyasa düzeni... Kurulu düzen, ideal düzen, bozuk düzen... (*Bozuk düzen tamlamasını şehvetle söyler.*) İnsan bazen taşmayı, dağılmayı hatta tökezlemeyi arzular... Ve herkes kendi bildiği yoldan kaçmak ister. Biz yazarak kaçacaktık, giderek kaçacaktık belki de ölecek kaçacaktık. Ama asla varolduğumuzu unutarak kaçamazdık.

Bazen Sartre’a haber vermeden ortadan kaybolurdum. Gemicilerle, evsizlerle, ayyaşlarla beraber batakhanelerde içerdim, sağda solda sızardım. Felsefe okullarında hayatı öğrenemezsiniz öyle değil mi? Sabaha karşı odaya geri döndüğümde parmak uçlarımda yürürdüm yatağıma. (*Parmak uçlarında yürür yatağa doğru.*) Sartre kendi yatağında yatıyor olurdu. (*Eliyle diğer yatağı işaret eder.*) Uyuyor numarası yapardı. Ama ben bilirdim, sarhoş kocasının yolunu gözleyen çaresiz bir işçi karısı gibi beklerdi beni. (*Hem fısıldar hem güler.*)

Bu arada devrimden kaçan Beyaz Ruslar Paris’e ulaşmışlardı. İtiraf etmeliyim ki, Slav kadınlar şehirde hormonal bir tepkimeye neden oldular! Eski devrin kontesleri; garsonluk, çiçekçilik, tütüncülük yapıyorlardı Paris’te. Hepsinin İstanbul’un Beyoğlu mahallesinde orospu olarak çalıştıkları fısıldanırdı kulaktan kulağa. Bizse kimseyi beğenmezdik. Felsefe derslerinde öğrendiğimiz kavramları kız arkadaşlarımıza aktarıyorduk. Küçük bir sınavdı aslında bu. Verdikleri tepkiye göre onların zekalarını ölçüyorduk. Sartre ise tanıştığı kızlara hayatı boyunca çokeşli yaşayacağını, kimseye sadık kalamayacağını en baştan söylüyordu. Ne ahmakça bir dürüstlük! Ben de bu arada Henriette adında bir kızla tanışmıştım. Ondan hoşlanıyordum ama sanki biraz erken çıkmıştı karşıma. Bilirsiniz işte... Aşkın sırası değildi. Yaşamımın dışına çıkmak istiyordum. Belirsizliklerle yüklü, ucu açık bir yolculuk olabilirdi. Serüven arıyordum ve okulun bahçesinde onu bulamayacağım belliydi.

Ben öngörülemez olmayı yeğlerim. Dünyanın korunaklı tarafını seçmek bana hep ihanet gibi gelir. Bir gün Sartre’a “artık tek bir seçenek kaldı,”

dediğimde benim o gece intihar edeceğimi sandı! Oysa başka bir kaçış kuruyordum kafamda. Herkes uyuduktan sonra geceleri sokaklarda yürürdüm. Ne zaman çekip gitmeyi düşünsem adımlarım hızlanırdı. (*Sahnenin üzerinde hızlıca sağa sola doğru gidip gelir.*) Uzak diyarlar hayal etmeye başladım. Balta girmemiş ormanlar, kavrulan çöller, uçsuz bucaksız denizler... Ne kadar uzak ne kadar absürd bir yer düşünürsem düşüneyim beni kesmiyordu. (*Yatağın üzerine çıkar, oradan inip iskemleye ardından da masaya sıçrar.*) Tam da o günlerde oldukça tuhaf bir iş ilanından haberim oldu. Mektup yazıp kendimi tanıttım; hemen kabul cevabım geldi. Bu işe benden başka başvuran olmamıştı herhalde! (*Masanın üzerinden yere atlar.*) Artık her şeyi terk edebilirdim. (*Son cümleyi havadayken söyler.*)

Dengesini bulur ve sabit hale gelir.

1926 yılında ıslak bir eylül günü gittim. Sürüklenmek istiyordum ama bu asla iradesizlik demek değildi...

Sahne kararır ve oryantal tınlar yükselir. Sahne aydınlandığında anlatıcı kravatını çıkarmış başına bedeviler gibi bez dolamıştır.

Sartre ve Henriette. Biri çocukluk arkadaşım diğeri de sevgilim. Tek kelime bile etmedim onlara. Anneme ve babama da söylemedim. Bir veda mektubu bırakmadım arkamda. Meyhaneye veyahut sinemaya gider gibi çıktım odamdan. Sonra Paris'i, beni sevenleri, girmem gereken sınavları, geleceğimi birbir ardında bıraktım. Neden? Çünkü gitme iradesine sahiptim. Geleceğin başıma gelmesi fikrine tahammül edemiyordum. Ayağımın altındaki zemine tekme bastığıma göre şimdi dengemi yeniden bulmam gerekecekti. Az kalsın beni başarılı bir insan yapacaktı bu lanet olasıca düzen!

Aslında gitmenin kendisi o kadar basit bir iş ki. Büyütmeye gerek yok. Bir gemiye bindim. Gece gündüz gemi. Dalga, fırtına gemi. Kusmuk, ateş gemi. 34 gün gemi. (*Üstüne basa basa söyler.*) Dünyanın aşağısına iniyorum. Kıtalar değişiyor, şehirler, insanlar, evler değişiyor, iklim değişiyor. En hızlı ağaçlar uyum sağlıyor. Diller gitgide anlamsızlaşıyor, dinlerse hep birbirine benziyor. Bir gemi beni bambaşka bir dünyaya taşıyor. Aden'deyim. Yemen. Bir coğrafyacıya sorarsanız size enlem veya boylamını söyler. Bana sorarsanız uzak ve sıcak bir yer. Geldiğim yere hiç benzemeyen bir yer. Ve hepsinden önemlisi varoluşumla bambaşka koşullar altında yeniden yüzleşeceğim bir yer... Doğrusu ilk düşüncem şu oldu: Tifoya yakalanmak bile keyifli olacak burada! Hastalık da

serüvenin bir parçası. Özgürüm. Beni Paris'teki yatılı okulun küçük odasından çıkartıp buraya getiren güç, özgürlüğün ta kendisi.

Doğulular gibi bağdaş kurarak oturur yere...

İş başı yaptım. Aden'de yaşayan yarı Fransız yarı İngiliz bir ailenin çocuğunun özel öğretmeni Paul Nizan! Paris'te saygın bir felsefe hocası olmak için hazırlamıştı oysa hayat beni. Uzak diyarlarda bir Fransız “mürebbiye” olup çıkmıştım! (*Feminen bir tavırla söyler.*) Ama halimden şikayetçi değildim. Aden'de bazı ayrıcalıklara sahiptim işim sayesinde. İngilizlerin takıldığı tenis kortlarının gölgelikleri altında soluklanmak ve sınırsız viski!

Yemen'de Türk askerlerinin devri bitmiş, İngiliz tüccarlarının egemenliği başlamıştı. Avrupalı şirketler gelmişti Aden'e. Gemileriyle, yöneticileriyle, ofisleriye, tabelalarıyla şirketler... Makbuz koçanları, sözleşme kopyaları, muhasebe defterleri, bilançolarıyla şirketler... Adenlilerin yüzünde öfke yoktu şehirlerini istila eden tüccarlara karşı. Yüzlerce yıllık bir yorgunluk ve umarsamazlık vardı.

Üç yüz yıl öncenin seyyahları ne yazdırsa her şey aynı Aden'de. Durağanlık tek geçerli yasa. Yerliler kafelerde nargile tütürüyorlar. Erkekler başka da bir iş yapmıyor. Beş parasız Parisli öğrenciler bile kahve masalarında Adenli erkekler gibi saatlerce oturmazlar! Yalınayak dolaşmak, Avrupa kışında bir atkı takmak kadar doğal burada. Rüzgar estiğinde görünmez çöl tozu gözlerinize, saçlarınızın arasına, içtiğiniz kahveye nüfus ediyor. Yağmur yağdığına neler olduğunu anlamak istercesine ihtiyarlar bile hayretle gök yüzüne bakıyorlar. Vantilatörlere şehre kurtarıcı olarak giren askerler gibi saygı duyuluyor. Kitapevi yok. Ama İngilizce gramer kitaplarını ve de İncil'i bakkallarda bile bulmanız mümkün. Sterlin ise buranın yeni kralı ya da kraliçesi... Aden kokuyor. Yüzyıllardır olduğu gibi kahve kokuyor. Pişen yemeklerden gelen baharat kokuları her sokağı kaplıyor. Kahvelerden nargile dumanı yükseliyor, akşamları tütsüler yakılıyor. Ama Aden'in yeni kokuları da var. Avrupalıların depoları, gemileri deri kokuyor. Varilleri petrol kokuyor. Sanayi kokuları Aden'in kadim kokularını bastırmış halde.

Yere uzanır ve sayıklar gibi konuşur. O sırada Paul Nizan'ın Aden'de çekilmiş fotoğrafı yansır sahneye. (Resim 3.)

Hiçliğin ortasındayım. Ne buranın yerlisiyim ne de öylesine gelip geçen biri. Ne misyoner ne tüccar. Ne sömürge askeri ne de gemici... Aden'deki en

manasız insanım. Kimse bana, beni anlamak için bakmıyor. İç sıkıntımın şekli değişiyor Aden’de. Derin anlamsal bunalımdan, varoluşsal krizlerden kurtuluyorum. En bayağısından bir iç sıkıntısı kaplıyor içimi. Gövdeniz, kafanız, uzvunuz gibi sizin peşinizi hiç bırakmayan bir iç sıkıntısı. Ne kadar da güzel! Bu dünyadaki eğreti ikametim Aden’de de sürüyor. Ama fark şu: Eğretilik burada insanın kendi gözüne bile batmıyor!

Ayağa kalkar...

Zamanı fark etmek için bir şeylerin olması lazım. Güneş denilen yıldızın rutinlerini saymazsak burada hiçbir şey olmuyor. Bedenimin yapacak doğru düzgün bir işi yok. Kafam düşünmeyi iyice ağırdan alıyor. Ne öfke var içimde ne de isyan düşüncesi. Gelecek planı yapmanıza da gerek yok. İnsan, tüm ihtimalleriyle olanaksız burada. Birkaç ay sonra Paris tamamen siliniyor zihnimden. Kilise çanları, caz kulüplerinin patırtısı, arabaların gürültüsü hepsi yok oluyor. Aden’in en sıradan çakıl taşları kadar hissizim. *(Ruhani bir sesle, gözleri kapalı.)* Benim gibi erkekleri yontan ne analarıdır ne de sevgilileri. Beni şekillendiren rüzgardır. Ne bileyim dalgalarıdır. Denize vurulan küreklerdir ya da. Devrilen ağaçlar, çöken çatılardır. Ve tüm bunları kapsayan yolculuklardır... Aslında sıcak kumları, kızgın güneşi sevmem ben. Gri okyanuslar, gelgitli kıyıları ve çamura dönüşen engin sahillerdir bana göre olan. Ama yine de buradayım!

Testinin yanına çömelir, çölde suya kavuşmuş biri gibi hararetle yüzünü yıkar. Havlu ile kurulanırken konuşur.

Aden bana bir aşk verdi. Hayır, hayır burada yerli bir kıza filan tutulmadım. Kadın yok zaten burada! Duvar kenarlarında veya evlerin iç avlularında ürkek gölgeler var sadece. Kadın görmek için Somali’ye geçmeniz gerekir. Hem de ne kadın! Onu da yaptığım pek söylenemez. *(Havluyu yerine asar.)* Olan şu: Henriette ile mektuplaşmaya başladık. Aden-Paris arasında gidip gelen mektuplar. Mesafe ve imkansızlık ilişkimizi bir aşk hikayesine evirmeyi başardı. Yan yanayken bulamadığımız tutku, 7000 kilometre uzaktan birdenbire alevlendi. *(Nizan ile Henriette’in birlikte çekilmiş fotoğrafı yansır sahneye. Resim 4.)* Diğer tüm erkeklerin asla keşfedemeyeceği kadını, aşkı diye yazıyordum ona. Senin kadının diye imzalanan mektuplar almaya başladım. Beni bekleyeceğini yazıyordu Henriette. Beni beklemek! İşte bunun anlamını çözmek zor. Bir gemide tayfa olsam, gezgin olsam hatta burada maphus olsam dönüş tarihim belli olurdu. Bir insan işte o zaman beklenebilir...

Beni yargılıyorlardır Paris'te. Kalan, gideni suçlar; kalmayı haklı çıkarmak için. Arkamdan konuşuyorlardır gittim diye. Mantıklı bir açıklama arıyorlardır. Mantıksız bir karar verilemez sanki! Neden gitti? Ölümcül bir hastalığa mı yakalandı? Umutsuzca evli bir kadına aşık mı oldu? Bir suça mı bulaştı? Beni anlayan kimse yoktur. Sadece gitmek istediğim için gitmiş olamam. Babam sayesinde yakından tanıdığım mühendis kafası benim Aden'e gitmemi "verimli" bulmaz her şeyden önce. Oturup okulunu bitirmek varken, felsefe profesörü olmak varken, evlenmek, çocuk çoluğa karışmak varken, bankadan kredi çekip bir araba satın almak varken neden gidilir ki? Gitmek üretim döngüsünün dışına çıkmaktır. Arızalanan bir makine veya hasatı cansız bir toprak gibi işe yaramamaktır onlara göre. Babam şu halimi görse, ki çoktan haberimi almıştır, "tren raydan çıktı" derdi. Demiştir.

Şaşırarak bir şey yok, Aden'deki batılılar da yeteneklerimi yeterince değerlendirmedigime kanaat getirdiler. Bana durmadan kahve ve baharat ticaretiyle kısa sürede nasıl servet edinileceğini anlatıyorlar. Ne de olsa yüzyıllardır herkesi zengin etmiş bu iş. Daha atılgan girişimciler ise paranın artık lastik üretiminde kullanılan kauçukta olduğunu söylüyorlar. Brezilya'ya gidip Amerikan otomobil endüstrisi için çalışan bir kauçuk şirketi kurmalıymışım! Servet kelimesinin beni baştan çıkaracağını çünkü özünde benim de onlar gibi olduğumu düşünüyorlar. Para meselesiyle ilgilenmediğimi anlayınca bu sefer de bana Cibuti genelevlerini öneriyorlar! Akılları fikirleri elde etmek üzerine odaklanmış insanların dünyasından dışarı çıkmaya çalışmanın nafile bir çaba olduğunu anlıyorum. *(Kafasını umutsuzca iki yana sallar.)*

Gece yürüyüşlerine yeniden başladım. Yaz geceleri açıkta uyuyor buradaki insanlar. Kapısı hiç kapanmayan kahvelerde uyuyorlar; birleştirilmiş iki sandalyenin üzerine kıvrılıyorlar. Evlerin verandalarında bir kilimin üzerinde uyuyorlar. Uyumak mahrem bir an değil; yürümek gibi kamusal bir iş Aden'de. Ama geceleri benden başka yürüyen yok. Yürümüş olmak için yürünmez burada. Düşünmek için yürünmez. Rahatlamak için yürünmez. Yorulmuş olmak için hiç yürünmez... Adımlarım git gide hızlanıyor.

Çekip gittiğim gibi habersiz bir şekilde geri döndüm. Tam tamına dokuz ay sonra. Herkes umudu kesmişti benden. *(Mahçup ve kısmen de itiraf gibi bir sesle.)*

Bedevi başlığını çıkartır. Boynuna kırmızı bir atkı dolar...

Paris'in 5. mahallesindeyim yine. Doğru okula. Yurt odasının kapısını yavaşça açıyorum, karşımda tam da beklediğim manzara. Sartre takım elbisesini giyinmiş masasında oturuyor. Kafasını kitabına gömmüş. Bir yandan da harıl harıl not alıyor. Ne acıklı bir görüntü! Hala hem Spinoza hem de Stendhal olmak istiyor. (*Alaycı bir kahkaha atar.*)

“Berbat görünüyorsun,” diyorum.

Başını hafifçe kitabından kaldırıyor, karşısında beni buluyor. “Sen de öyle” diye karşılık veriyor. Aylar sonra aramızda geçen ilk diyalog bu oluyor.

Gözlerimin içine bakıyor. Ne gidişim ne gelişim konuşuluyor. Geçip giden dokuz ay hiç yaşanmamış gibi.

“İçmeye gidelim mi?” diye soruyorum ona.

Sartre günlerdir bu anı bekliyor gibi masasından hızlıca kalkıyor. Yüzünde “haklı çıktım bakışı,” beliriyor. “Kaçmak çözüm değil,” diyor gözleri. Ama bana hiçbir şey söylemiyor. Bir çocuğa bakar gibi şefkatle gülümsüyor. Döndüğüme sevindiğini anlıyorum. Yine de kucaklaşmıyoruz. O kadar da değil! Dünyanın halini konuşuyoruz ve o gece Paris'teki bütün şarapları içiyoruz.

Tazelenmiş bir sesle...

Gidişime kimse bir anlam verememişti. Dönüşüme herkes çok şaşırıldı! Jean Paul Sartre ile ben Paul Nizan aynı kitapları okuyup aynı odada uyumaya ve benzer rüyalar görmeye yeniden başladık. Derslerden geri kalmıştım ama aradaki farkı kapatmam birkaç haftamı aldı. Kız arkadaşım Henriette ile de işler yolunda gidiyordu. Aylar süren Aden kaçamağımı affetmişti... Sartre'ın da Simone de Beauvoir ile ilişkisi tam da o ara başladı. Arkadaşım en sonunda kendisi gibi sadakat içermeyen bir sonsuzluk yemini etmeye hevesli birini bulmuştu. Ne yalan söyleyeyim o günlerde bu çabanın nafile olduğunu düşünüyordum. Ama Simone'u sevdim. Tuhaf kıyafetler giyen hoş bir kızdı. Bizimle beraber felsefe öğretmenliği sınavına hazırlanıyordu. O kadar gayretliydi ki adını “kunduz” koymuştuk. Yurt odasında, kafelerde, hava güzelse Paris bahçelerinde birlikte çalışıyorduk. Ama hayat sadece felsefeden ibaret değildi. Bira içiyor, caz dinliyor, langırt oynuyorduk. Sevgililerimize hediye edeceğimiz peluş ayılar kazanmak için lunapaklarda durmadan atış yapıyorduk. Dünyanın en bayağı işlerini yapsak bile asla kendimizi sıradan kimseler olarak hissetmiyorduk. Hala 20'li yaşlarımızdaydık ve gelecekte dünya edebiyatına ve hatta felsefesine bizlerin yön vereceğine inanmıştık. Herkes bana öykünüyordu

çünkü yeni çıkan filmleri, plakları gruba hep ben tanıtıyordum. Yeni sanat akımları, sergiler benden sorulurdu... Fitzgerald, Steinbeck, James Joyce, Hemingway romanlarını ilk defa benim elimde görmüşlerdi.

O günlerde külüstür bir araba satın almıştım, tüm dostlar içine doluşur, gezintiye çıkardık. Araba kullanmayı seviyordum. Uyku tutmadığı bir gece tek başıma arabaya atladım ve gaza bastım. Çağımızın takıntısı hız değil mi? Bastım gaza! Üstü açık araba kullanırken kask takmak gerekiyordu ve ben hiçbir zaman kask takmazdım. Usta bir şoför olduğum da söylenemezdi. Hız merakım bir hendeğin içinde son buldu. Gözümü hastanede açtım. Birkaç sıyrık ve morluklarla atlattım bu kazayı. Sartre olanları duyduğunda bunun bir intihar girişimi olduğuna kanaat getirdi. Kazaydı dedim. İntihardı dedi. Kaza. İntihar. Kaza. İntihar... “Orada bile değildin,” dedim. “Seni tanıyorum,” diye kestirip attı. Sartre’a göre insanın uçurum kenarında yürürken korkmasının nedeni, ayağının kayabileceğini düşünmesi değil; kendini bir hamlede aşağı atabileceğinin bilincinde olmasıydı. Geçirdiğim kazanın da istemli bir yoldan çıkma olduğu konusunda ısrar etti durdu.

Kadehinden bir yudum daha alır. Az önce anlattığı olayı hala düşünüyor gibi kafasını iki yana sallamaktadır.

Bu arada ilk kitabım yayınlanmıştı. Aden’i yazmıştım. Hayatımın Aden sayfasını ifşa ettim. Bir gezi kitabı değildi tabi. Neden gittiğimi, ardımda bırakmak istediklerimi ve düzen denilen şeyin insanın en gerçek boğuntusu olduğunu yazdım. Doğruyu söylemek gerekirse kitap çok fazla kişi tarafından okunmadı ama bana yeni bir kimlik kazandırdı. Ben neyim sorusuna verecek bir cevabım vardı artık: Bir yazardım. Zaten dünyayı değiştirecekse 500 adet satan kitaplar değiştirecekti! Benim kaleme aldığım kitaplar için Sartre’ın elini sıkıyorlardı. Onun yazıları içinse beni tebrik ediyorlardı. Herkes bizi karıştırıyordu. Bizse hiç bozuntuya vermiyorduk. Birbirimizin adına konuşmaya yetkiliydik. Sartre ile aynı insan olmaya başlamıştık. Düpedüz sıkıcı bir işti bu! Ama yazmanın dünyayı değiştireceğine ikimiz de inanmıştık. Ben bu saf düşünceye birkaç yıl kandım. Sartre ise belki ömrü boyunca! Sözcüklerin bana yetmeyeceğini, hayatımı tam olarak dolduramayacağını anlamaya başlamıştım. Felsefe öğretmenliği de beni kesmeyecekti. İsyanıma tercüman olacak başka uğraşlar bulmalıydım. Beni ben yapan şey katlanamadıklarımıydı. Öfkemi dizginlemeye çalışmaktan yorulmuştum. Onu haklılaştırdım ve siyasete atıldım!

Öfkemin zaman zaman kabaran bir taşkınlık olmadığını benliğimdeki en hakiki ve en sade duygu olduğunu sonunda keşfetmişim. Siz öfkeli değil misiniz? Öfke kadar insani bir duygu tatmadım ben. Siz öfkeli değil misiniz? İş cinayetleri, kadın cinayetleri, tren kazaları hep kader öyle mi? Göçük altında kalmıyor mu madenciler? Hep kader! Barışı korumak için kollarını bile kıpırdatmayanlar ölümlerin arkasından ağıtlar yakmaya bayılıyorlar Şehitlere saygı sonsuz ama ya yaşarken insan! *(Bir an duraksar.)* Vergiler adil mi? Hakkanietli mi bu hayat? Ya yalan? Neden bu kadar çok biat edeni var, söylesenize bana. *(Öfke vurgusuyla cümleleri peş peşe sıralar.)* Bu düzende öfke, vicdanın kaçınılmaz bir zorunluluğu.

İnsanların kaderlerine teslimiyetle değil, eyleyerek ulaşacaklarını fark edecekleri zaman elbette gelecek. İşte tam da bundan dolayı politikaya atıldım. *(Kısa bir duraklama.)* Bir komünist olmuşum. Henriette ile de evlendim. Sartre komünist partiye girmemi hiç yadırgamadı ama evlenmeme bir anlam veremedi. Ona göre sünnet olmam gibi açıklanamaz bir eylemdi evlenmem. Henriette’i bana uygun görmediğinden değil; Sartre için evlenmemek ahlaki bir doğrudu. Ben nasıl evlenebilirdim ki? Annem ise bu evliliğe çok sevindi. Nihayet beni başka bir kadına emanet edebilecekti. Komünistlik hakkındaysa ne düşündüğü belliydi. “Oğlumun komünist olmasındansa onun ölüsünü görmeyi yeğlerim,” demişti bir keresinde. Bilirsiniz işte çok meraklıdır büyükler böyle ölümlü yeminler vermeye.

Bu arada nihai sınavlarımızdan geçtik. Ben beşinci olmuşum, Simone de Beauvoir ikinci Sartre ise birinci! Ülkenin en parlak beyinleri olduğumuz bir kez daha kanıtlanmıştı. Ama artık herkesin kendi yoluna gitme vakti gelmişti. Hepimiz ülkenin farklı köşelerinde felsefe öğretmeni olduk. Bize ödenen maaşla kışları iyi ısınmayan bir ev kiralanıyor, insan dilediği kadar tütün, şarap ve kitap alabiliyordu! Ama Paris’i kaybetmiştik, birbirimizi kaybetmiştik...

Yatağın başucunda duran mumları ağır hareketlerle yakar.

Babam tam da o yıl öldü. Fazla konuşmayan uzak bir akraba gibi cenazesine gittim. Annem beni görünce boyunuma sarıldı. Ağladı. Nerede diye sordum ona. “Yukarıda odasında,” diye cevap verdi. Yatağında öylece yatıyordu mühendis bey. Mumlar yakılmış, pencere aralanmıştı... Annem ikide bir yanımıza geliyor ve elinin tersiyle babamın alınına dokunuyordu. Ardından da “hala sıcak” deyip odadan çıkıyordu. Çoktan uçup giden sıcaklık, yaşamın son belirtisi olarak aranıyordu ölü bir insanın yüzünde. Yerel bir gazetede

yayınlanan ölüm ilanına baktım. Dul karısı, acılı oğlu, 63 yaşında ölen demiryolları çalışanının ardından yas tutuyorlar, yazıyordu. Ölü evi, ziyaretçileri şu şu saatler arasında kabul edecektir... Her şey olması gerektiği gibiydi. Hüzün vardı, ağlayanlar vardı. Erken kaybettik onu, çok iyi bir insandı filan da deniyordu ölenin ardından. Aşağı kattaysa tabutun meşe mi ladin mi olacağı, kapağının çinko olması gerektiği tartışılıyordu. Levazımatçının dediğine göre haç fiyata dahilmiş! Haç fiyata dahilmiş! Haç fiyata dahilmiş!

Babamın ölümü de yaşamı gibi pek uzun süre hafızalarda yer işgal etmeyecekti. Onun hakkında bir roman yazmaya o an karar verdim. Aklımda ne babamı aklama düşüncesi vardı ne de onun unutulmamasını sağlamak istiyordum. Tam aksine, varoluşunu yok ederek kendini işine adayan ve toplumun dayattığı yükselme takıntısından yakasını bir türlü kurtarmayan sıradan insanları yazacaktım. İfşa edeceğim kişiye babam olacaktı. Yüzleşmekten korkmam. Adını değiştirebilirdim elbet. Antoine Bloye koyardım mesela... Benim roman kahramanlarım hiçbir zaman kahraman olmayacaklar. Babam da bir kahraman değildi.

Ay Carmela şarkısı çalar. İskemleye oturur, kırmızı boyun bağını düzeltir. Masaya elleriyle vurarak tempo tutar ve şarkının sözlerine marş tonlamasıyla eşlik eder.

Şansız bir kuşaktık. (Uzunca bir iç çekiş.) Hayata atılmamızla tarihin üzerimize üzerimize geldiğini fark etmemiz bir oldu. Bahane bulmuyorum. İnsanın eyleme gücüne hala inanıyordum. Ama İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitler iktidara gelmişti. Onlarla aynı kafadaki Franco ise İspanya'da cumhuriyeti yıkmak için savaş başlatmıştı. Elbette direnecektik. Hem de bunu onlardan büsbütün farklı düşündüğümüz için değil, sadece insan olduğumuz için yapacaktık. Büyük olaylara gebeydi tarih. İnsan bu gibi zamanlarda kendisini küçücük hissediyor. Ama en umutsuz anında, kalabalıkların arasına karışıp haklılığını haykırdığı an, kendi gücüne inanıyor.

Her şeye rağmen 1936 yılında oldukça iyimserdim. Hatta 36 için, hayatımın en güzel yılıydı diyebilirim. İspanya İç Savaşı'nı biz kazanacaktık, bundan emindik. Gazeteci olarak oraya gidip olan biteni gözlerimle görmüştüm. Dünyanın dört bir tarafından gelen insanlar özgür İspanya için savaşıyorlardı. Umut bizim taraftaydı. Güçlü olduğumuz için değil; haklı olduğumuz için. Fransa'da da halk cephesi iktidara gelmişti. İşçilerin desteklediği hükümet çıkarttığı yasalarla yeni bir ülke kuruyordu. Gelecek bizdik. İnsanlar hiç

tanımadıkları insanlarla miting meydanlarında öpüşüyor, kucaklaşıyordu. Kardeşlik denilen duygunun ne olduğunu o günlerde idrak ettim. İlk iş olarak haftalık çalışma süresinin 40 saat olmasını sağlamıştık. Sadece 50 yıl önce bu süre 60 saati geçiyordu... Biliyor musunuz o güne kadar dünyada hiçbir çalışanın ücretli izin hakkı yoktu. Kimse böyle bir şeyi tahayyül bile edemezdi. İşçi işine gitmeyecek ama işveren ona maaşını ödemeyi sürderecek! Kapitalistlerin aklı almıyordu bu durumu. Patronlar diyordu ki gezip tozacaksınız, kumsallara gideceksiniz, yiyip içeceksiniz ve tüm bunların parasını biz vereceğiz öyle mi? Ama biz bunun doğal bir hak olduğunda direttik. Ücretli izin hakkı ilk defa tanındığında Paris'in halini görmeliydiniz. İnsanlar arabalarına, bisikletlerine atlayıp deniz kenarlarına, ormanlara, dağlara gittiler. Ay sonu maaşlarından çalışmadıkları gün kadar kesinti yapılmayacağını bilmek onların mutluluğunu katlamıştı. Ben ömrümde bu kadar içten gülümseyen bir kalabalık görmemiştim. (*Çocukça bir mutlulukla anlatır.*) Sizilerin şimdi tatil dediği şey, işte o anda doğdu.

Felsefe öğretmenliğini çoktan bırakmıştım ama yazmaktan vazgeçmedim. Romanlarım saygın yayınevleri tarafından basılıyordu. Gazeteler makalelerimi bekliyorlardı. Tarih, edebiyat, felsefe, devrim, savaş her konuda yazıyordum. Ülkenin en seçkin yazarları ile birlikte dergiler çıkarmaya başladım. Louis Aragon, Henri Barbusse, Georges Politzer, Malraux ile birlikte kalem oynatıyor, birlikte düşünüyorduk. Dönemin en politik, en angaje, en yırtıcı beyinleri arasındaydım. Yeri geliyor Andre Gide'e bile laf yetiştiriyordum. Eskiye ait kimsenin gözünün yaşına bakmıyorduk, çünkü yepyeni bir dünya istiyorduk. Nazım Hikmet şiirleri yayınladık dergi sayfalarında. Umut dolu şiirler... Sartre ile neredeyse kopmuştuk. Biz siyasete gömülmüştük o felsefeye. Ama Sartre, *Bulantı* isimli romanını yayınladığında kitabı alıp hemen okudum. Ardından da bir eleştiri kaleme aldım: "Fransa'nın Kafkası! Varoluşun çıplak gerçeğini sorgulayan şaşkıncu bir roman. Sartre ıstırapın hiçlikten değil bizzat varlıktan kaynaklandığını bize gösteriyor." (*Reklam spotu gibi vurgular son üç cümleyi.*) Kitaplarımızı kendi varlığımızın bir uzantısı olarak görüyorduk. Yazdıklarımızla benliğimiz tek ve aynı şeydi; bölünmez bir töz gibi. Sartre da benim kitaplarım hakkında övgü dolu yazılar yazdı. Onunla görüşmüyorduk ama gazetelerde birbirimiz hakkında çıkan yazıları sektirmeden okuyorduk. Artık kimse bizi karıştırmıyordu!

Kadehini fondip yapar. Pes etmeye yakın bir sesle konuşur.

1938’de Fransa’da iktidarı kaybettik; ertesini yıl Madrid düştü. Bütün yenildik.

Sesine güvenli bir ton gelir.

“Aman biz kendi hayatımıza bakalım,” denecek zaman değildi. Siz kendi hayatınıza bakarsanız onlar da sizin icabınıza bakarlardı. Diktatörler kuşatmıştı etrafımızı. İdeolojik bir çatışmaya gömülmüştük. Aslında bu çatışma saf kötülüğe karşı vicdanın savaşıydı. İnsanların yarısına karşı duyduğum sevgi diğer yarısına karşı duyduğum nefreti tolere etmekte zorlanıyordu. Bana göre, biz ve onlar diye yapılan kategorizasyon bile onları bizimle denk bir statüye koyduğu için haksızlık barındırıyordu.

Siyasi temaslarda bulunmak için Korsika’ya gideceğim bir gün limanda kimleri göreyim. Sartre ve Simone! Tatilden dönüyorlardı. Sarıldık hemen. Ayaküstü konuşmaya başladık. Kendimizden, yaptıklarımızdan ve de geçmişten bahsedecek gün değildi. Savaş yaklaşıyordu. Tıpkı babalarımızın savaşı gibi bizim de ölümcül bir savaşımız mı olacaktı? Faşizmin en büyük düşmanı barıştır, dedim onlara. Sovyetler varken Hitler’in eli kolu bağlanacaktır, dedim. Umutlu konuşan bendim. Her zamanki gibi ağzımdan çıkanları büyük bir dikkatle dinlediler ve umarız sen haklısındır dediler. Ayrılırken Sartre’ın gözlerinin içine baktım. Tekrar sarıldık birbirimize. “Kendinize dikkat edin... Sen de... Bir akşam buluşalım... Paris’te...” (*Bir eli havada el sallar gibi, uzaklara bakarak, sesini duyurmaya çalışarak.*)

İşte onlarla son görüşmem böyle oldu.

Pırl pırl bir ağustos sabahı bu sefer Korsika’dan geri dönüyordum. Bir kırılma anı yaşadım. Marsilya gemisini beklerken gazeteci çocukların bağırışını duydum. “Yazıyor, yazıyor Naziler ile Sovyetlerin imzaladığı saldırmazlık paktını yazıyor.” Evet, evet böyle bağırıyorlardı. Kulaklarıma inanmadım. Bu gerçek olamazdı. Ama hayır, gazetelerin tamamı aynı manşetle çıkmıştı. Okuduğum gazeteler birer birer nefessiz kaldılar avuçlarımin arasında. Bir an önce Paris’e dönüp neler olduğunu öğrenmek istiyordum. Haberler doğrudu. Nazileri sadece Sovyetlerin durdurabileceğini biliyorduk. Avrupa’nın buna gücü yetmezdi. Şimdi korunmasız kalmıştık.

Bir hafta sonra, 1 Eylül 1939 günü savaş başladı. Bense yıllardır üyesi bulunduğum ve adına konuşmaya yetkili olduğum partiden istifa ettim. Nazilerle imzalanan saldırmazlık paktını bir türlü hazmedememiştim. Sancılı bir boşanma

gibiydi bu istifa. Yoldaşlarım benim hakkımda sefil, korkak, casus gibi laflar etmeye başladılar. Gazetelerdeki köşelerinde bana saldırıyorlardı. Beraber mücadele ettiğimiz eski bir arkadaşım sokakta beni görünce hemen yolunu değiştirip karşı kaldırıma geçti. Vebalıymışım gibi! Kitaplarımı, söylediklerimi, tüm varlığımı yok saydılar. Fikirlerimde hiçbir değişiklik olmamıştı; hala aynı insandım. Sadece partiden istifa etmişim ama bir anda hiçliğin ortasında kaldım. Öylesine bir yalıtılmışlığa mahkum ettiler ki beni, Aden'de bile bu kadar katıksız bir yok oluş hissetmemiştim.

İnsan daha 35 yaşına bile gelmeden içindeki tüm olasılıkları vücuda getirmiş olabilir mi? Yine bir savaş başlamıştı ve babamın kaderi tekrarlanıyordu sanki. Babama sabotajcı diyenler konu komşuydu. Bana hain diyenler ise en yakınlarım oldu. Sartre hariç!

Seyircinin gözlerine bakarak konuşmaya başlar.

Bana nasıl bir ölüm yakıştırırsınız? Hadi, hadi itiraf edin benim gibi birinin intihar ederek öleceğini düşünüyorsunuz. Sırası geldi... Tahminleri alayım. Terk edilmiş bir kadın gibi cebime taş doldurup Seine nehrine atlamış olabilir miyim? Yoksa beş parasız bir ressam gibi Paris çatı katında kendimi tavana mı astım? (*Boğazında bir ip varmış gibi elleriyle ipi sıkma hareketi yapar.*) Ya da kafama bir tabanca mı dayadım? (*Eli tabanca şeklinde şakağına dayanmıştır.*) Bilemediniz, hiçbiri...

Kırmızı boyun bağını çıkartır. Onu özenle katlar ve yastığının üzerine bırakır. Kravatını bağlar üzerine bir asker çeketi giyer ve ayaklarına da postal geçirir. Omzunda bir postacı çantası vardır.

Sokaklardaki tahta atlar, topaçlar, misketler bir anda yok oldu; çocukların en gözde oyuncağı yine gaz maskesi olmuştu. Kendimizi savaşın ortasında bulduk. Her kuşağın gençleri için zaten bir savaş vardır. Önceki savaşın milliyetçi coşkısına kapılmış çocuklardık ama içimizdeki bu hezeyanı çoktan çıkarıp atmıştık. Yine de seferberlik çağrısına katıldık. Felsefeci, öğretmen, yazar, politikacı, koca tüm kimliklerim birdenbire yok oldu. Askeri üniforma her şeyin üzerini örtmüştü o soluk rengiyle; ben de öfkeme yeni bir elbise bulmuştum. Her şeye rağmen çantamda boş bir defter birkaç tane de kalem taşıyordum. Yeni bir roman yazma hayali beni yaşama bağlıyordu. Bir önceki savaş, İspanya hakkında yazmayı tasarlamıştım. Ölmez sağ kalırsam bizzat içine düştüğüm bu savaş hakkında da belki bir gün yazardım.

Öfkeli bir asker olmuştum. Nazilere karşı savaşıcak olmak öfkemi daha da meşrulaştırmıştı. Oysa savaş kahramanlıklarına hiç inanmam. Zaten bu sefer Fransız ordusu Almanlara karşı direnemiyordu. Herkes birkaç ay içinde utanç verici bir yenilgiye doğru ilerlediğimizi anladı. Sığındığımız kasabaların sakinleri bize suçlayıcı gözlerle bakıyorlardı. 1914 savaşına katılmış olanlarsa, hakaretler yağdırıyorlardı. Ne de olsa onlar Almanlara karşı dört yıl boyunca direnmiş, sonunda da galip gelmişlerdi. Bizse doğru düzgün savaşmadan teslimiyete doğru gidiyorduk. Arkamızdan “korkaklar sürüsü” diye bağıyordu ufacık veletler bile. Bizi en iyi anlayanlar taşrada tek tük gördüğümüz 90’lık ihtiyarlardı. Yanımıza gelip bize şarap ikram edenleri bile vardı. Onlar da 1870’teki kendi savaşlarında Almanlara yenilmişlerdi çünkü!

Bağdaş kurar. Çantasından defterini çıkarır. Hem not alır hem konuşur.

23 Mayıs 1940... Savaşın 9. ayı. Artık ülkemizi savunmak için savaşıyoruz... Şan, şeref, ulus, ülkü hepsi boş. Can derdine düşmeye görsün insan... Kaçıyoruz. Kaçmak bu savaşın ayrılmaz bir parçası... Dunkerque’te bize yardıma gelen İngiliz askerleriyle beraber sıkışıp kaldık. Sırtımızı Manş denizine dayadık ama gövdemiz savunmasız... Kıpırdıyamıyoruz... Tek beklentimiz bir tekneye binip kapağı İngiltere’ye atmak. Ama bizi almaya gelen yok... Eğer ölürsem...

Seyircinin karşısında olduğunu yeni fark etmiş gibi bir anda kafasını kaldırıp onlara bakar.

O günlerde defterime böyle cümleler karalıyordum işte.

Defterini tekrar çantasına koyar ve ayağa kalkar. Hızlı hızlı konuşmaya başlar. Bir hikaye anlatıcısı gibi vurgular cümleleri.

Bazılarının bu kapana kısılmışlık hissinden çıldırıp gece vakti denize atladığını ve İngiltere’ye kadar yüzmeye çalıştığını duyuyorduk. Bir tek kişinin bile karşı kıyıya ulaşabildiğine dair haber gelmedi. Bizlerse terk edilmiş binalarda sabahlıyor ve bir Alman taburuyla karşılaşmamak için köşe kapmaca oynuyorduk. Bir akşamüstü geniş bahçeli görkemli bir eve sığındık. Çarpışma sesleri kulaklarımıza kadar geliyordu. Yenilgimizin kesin olduğunu biliyorduk. Bu gidişle birkaç haftaya Paris de düşerdi. İnsan hayal etmekte bile güçlük çekiyor... Ne yapacaktık? Esir düşersek bizi yaşatmazlardı. Özellikle de mimli bir komünist olan beni. Önce bir Gestapo sorgusu ardından da idam mangası... Henriette’in ailesi ise Yahudiydi. Ona mektup yazıp, hemen ülkeden kaçmasını

söylemişim birkaç hafta evvel. Güvenli bir yere sağ salim ulaşabildi mi bilmiyordum.

Hayat işte, bir anda bu hale gelebiliyor.

Çantasından bir pipo çıkarır ve onu ateşler.

Kafamı dağıtmak için sığındığımız binanın girişinde ayakta dikilen ve sigara tütüren askerlerin arasına katıldım. En çok ben konuşuyordum çünkü İngilizlerle Fransızlar arasında tercümanlık yapmak benim görevimdi. Kimi şişman karısının yatakta yaptığı numaralardan bahsediyordu, kimi evinin garajında bıraktığı motosikletten. En sık kullanılan zaman zarfı, “eve dönünce” idi. Ölümün kıyısındaki askerlere destek oluyordu sıradan şeyler hakkında konuşmak. Sıradanlık, çoktan unuttukları yaşamı hatırlatıyordu çünkü onlara. Bense felsefeden teselli buluyordum. Epikür “ölüm bizim için bir hiçtir,” demişti. “Biz varken o yoktur. O varken de biz yokuz. Bu nedenle ölüm ne dirileri ne de ölüleri ilgilendirir.”

Birkaç silah patlaması, panik ve koşuşturma sesleri...

Ateş açıldı üzerimize. Ensemde bir yanma hissettim. Vuruldum.

Dizlerinin üzerine çöker, eli ensesindedir, piposu yere düşer.

Serseri bir kurşun muydu beni vuran yoksa eşekoğlueşek doğrudan bana mı nişan almıştı? Ne önemi var ki? Eskiden beri vahşice bir ölüm yakıştırmıştım ya kendime. Bu muydu? Bu kadarcık mıydı? Böyle kolay mıydı? Düpedüz saçmaydı yaşadığım an. Hani görkem. Hani yaşamın yüceliğine uygun felsefi bir son. Sıcak bir sıvının ensemden sırtıma doğru aktığını duyumsadım. Yapış yapış kan... Ölüm ve ben, Epikür’ün söylediğinin aksine bir an için keşişmiştik.

Yere kapaklanır ve kıvrılır. Çantası savrulmuştur...

Yaşanan kargaşadan ve patlayan silahlardan sonra ortalık sakinleşti. Anlaşılan, Alman öncü birlikleri bulunduğumuz bölgeye sokulup üzerimize ateş açmışlardı. Dostum olan bir İngiliz çavuş çantamı yerden aldı ve omzuna astı. İçinde yazdığım son romanın taslağı, tuttuğum günlük vardı. Hani o an bana sorsalar yazdıkların mı yoksa sen mi hayatta kalmak istiyorsun diye hiç düşünmeden yazdıklarım derdim. İster inanın ister inanmayın bu geçti aklımdan... Sıhhiyecilerin başıma üşüşüğünü hatırlıyorum. “Ölüyor, ölüyor...” Birden duyduğum seslerin hepsi içiçe geçip anlamını yitiren bir tizlikte çınlamaya başladı. Aden’deki kadar sıcaktı uzandığım toprak. Ama serüven

duygusu uzaktı yaşadığım ana. Ve bitti. Bu kadar. 35 yaşındaydım. Öldüm... Epikür haklı.

Tamamen hareketsiz yatmaktadır yerde. Kısa bir sessizlik olur. Işık kararır, mum ışığı sahneye hakimdir. Ardından ayağa kalkar, saatini ve kravatını yavaşça çıkartıp yere bırakır. Geri geri giderek sahenin köşesine çekilir. Eliyle vurulduğu yeri gösterirken titreyerek konuşmaya başlar.

Az önce ağzımda duran pipo hala ucundaki ateşi saklıyor. Saatimi, hiç sevmediğim kravatımı ve birkaç parça eşyayı üzerimden çıkartıp karıma ulaştırması için vurulduğum evin sahibi olan kadına teslim ettiler. Çantamsa çavuşun omzunda asılı hala. Yazdıklarım orada bırakılırsa Almanların eline geçebilir...

Sahne olağandan daha parlak bir ışıkla aydınlanır. Rahatsız edicidir. Ama anlatıcının sesindeki titreme geçmiştir.

O sayfalardaki her satırı son cümlemiş gibi vaat taşımayan bir umutla yazmışım. Ölürsem sesim soluğum olacaktı. Ama arkadaşım İngiliz çavuş da çok geçmeden Almanlara esir düştü ve bir kampa gönderildi. Kendisinin oradan sağ çıkamayacağını düşünmüş olacak ki defterlerimi bandaja sarıp, kamptaki bir kayanın yanına gömdü. Son yazdıklarım da toprağın altına girmiş oldu böylece. Bir yazar için hazin bir son!

Ölüm haberimi Simone de Beauvoir'a Saint Germain Bulvarı'nda vermişler. Simone sendelemiş, duyduğuna inanmamış. Ama haberi veren dallama "herhalde bir hain için üzölmeyeceksin," demiş. Simone o adamın yanından hemen uzaklaşıp kendini bir kafeye zor atmış. Ağlamış. Sartre'a mektup yazmak istemiş. Ama o sırada Sartre da bir Alman esir kampındaymış... Gözünüzde canlandırabiliyor musunuz?

Öldüğüne alışmış, bu gerçeği normalleştirmiş bir sesle konuşur:

Ölümümün üzerinden tam 5 yıl geçti ve savaş sona erdi. Ülkemiz yakılıp yıkılmıştı ama sonunda özgürlüğümüzü geri kazandık. Bense savaşta hayatını kaybeden 50 milyon insandan sadece biri olmuştum. 50 milyonda bir. Fazla önemsenecek bir istatistik değil! Eşim Henriette savaştan sonra beklenmedik bir mektup aldı. Çavuş arkadaşım ona defterlerimi gömdüğü yerin ayrıntılı bir krokisini yollamıştı. Henriette hemen oraya gitti. Neredeyse beni tekrar görecekmiş gibi heyecanlanmıştı. Birkaç noktayı kazdırdı ama nafile.

Defterlerimin izine bile rastlayamadı. Aradan geçen yıllar her şeyi silip süpürmüştü... Bir kere daha yok oldum.

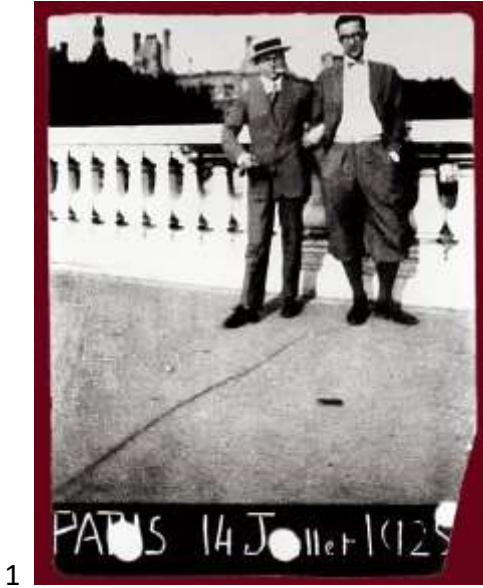
Üstünü başını temizler, saçlarını düzeltir, gözlüklerini siler... Pivosunu yerden alır; tekrar ateşler. Sahne ışığı sıcak bir renge dönmüştür.

Paul Nizan ismi 35 yıl kaldığı bu hayattan silinip gitmişti. İtiraft edeyim unutuldu. Savaştan sonra kimse beni okumadı. İnsanların sıtkı sıyrılmıştı genç ölümlerden. Herkes yaşamak istiyordu artık. Öfkem kimseye geçmiyordu. Bu yüzden beni unuttular. Paris'te bir kitapçıya giderseniz ve benim adımı sorsanız sadece yok anlamına gelen şaşkın bir kafa sallamayla karşılaşırdınız... Ama Jean Paul Sartre beni diriltti. Dünya 1960 yılına geldiğinde, Sartre hem Sponzoza hem de Stendhal olmuştu. Yaşadığı şehrin sokaklarında yürürken insanların dönüp ona uzun uzun baktığı meşhur bir filozof olmayı da Sokrates'ten beri ilk defa Sartre başarmıştı. Kazandığı nobel ödülünü reddetti. Hiçbir zaman hiçbir şeyle uzlaşmadı ve beni de hiç unutmadı. Röportajlarında ne yapar eder sözü bana getirirdi. Genç bir ölünün ardından konuşmanın mahcubiyetiyle zikrederdi adımlarını: Nizan şöyle derdi, Nizan böyle yapardı, Nizan olsaydı... Aden kitabımın tekrar basılmasına da o vesile oldu. Bununla da kalmadı yüz sayfalık anlatıma 50 sayfalık bir önsöz yazdı. Beni yeni kuşaklara takdim etti ve bana atılmış tüm iftiralara tokat gibi cevaplar verdi. Zamanında bana hain ve korkak diyenler suskunluğa gömüldüler... Dönemin gençleri babalarına hiç benzemiyorlardı. İsyankar bir ses arıyorlardı ve beni buldular. Doğa tarafından yutulmayan kitaplarım yeniden elden ele dolaşmaya başladı.

Artık biliyorum. Ne zaman kalabalıklar yeter artık diye haykırırsa benim cümlelerim dirilecektir. İnsanların öfkeli olması için hala çok sebep var. Siz öfkeli değil misiniz?

“Çakıl taşlarını emip, susuzluğumuzu gidermiş gibi yapamayız.”

Sahne kararır. Arka plana bir Nizan fotoğrafı yansır. (Resim 5)

Paul Nizan Fotoğraflar...

5